

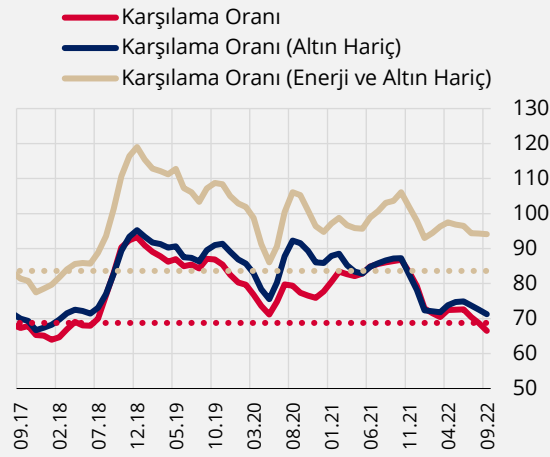
Kutu 2.4

Dış Ticarete Reel Görünüm

2022 yılının ilk yarısında ihracattaki güçlü seyre rağmen enerji ithalatının yüksek seviyede gerçekleşmesi ihracatın ithalatı karşılama oranında azalışa neden olmuştur. Yılın üçüncü çeyreğinde ihracatta dış talepteki ivme kaybı kaynaklı sınırlı azalış, ithalatta ise enerjinin yanı sıra son dönemlerde yükselen altın ithalatı kaynaklı artış kaydedilmiş, böylelikle karşılama oranı yüzde 67 ile salgın öncesindeki son on yıllık ortalamasının altına gerilemiştir. Bu etkiler dışlandığında ise çekirdek karşılama oranı olarak nitelendirilebilecek enerji ve altın hariç ihracatın ithalatı karşılama oranının yüzde 95 ile manşet orana göre daha yüksek değer aldığı dikkat çekmektedir (Grafik 1).

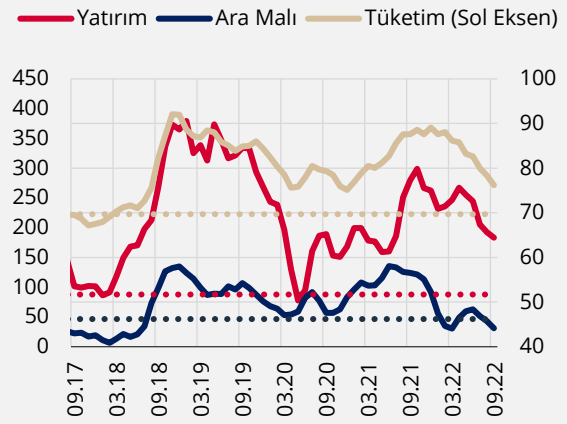
Geniş ekonomik grupların sınıflamasına göre ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde, manşet orandaki harekete benzer şekilde yatırım ve ara malında da azalışlar gözlenmiş ve Eylül ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı sırasıyla yüzde 64 ve yüzde 44 değerine gerilemiştir. Tüketim malında ise söz konusu oran gerilese de yüzde 250'nin üzerinde kalmaya devam etmiştir. Tüketim malı karşılama oranının tarihsel olarak yüzde 200'ün üzerinde değer alması Türkiye'nin dış ticaret yapısında tüketim malı ihracatının toplam ihracat içindeki payının (yaklaşık yüzde 40), tüketim malı ithalatının toplam ithalat içindeki payından (yaklaşık yüzde 12) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır (Grafik 2).

Grafik 1: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı* (Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, %)

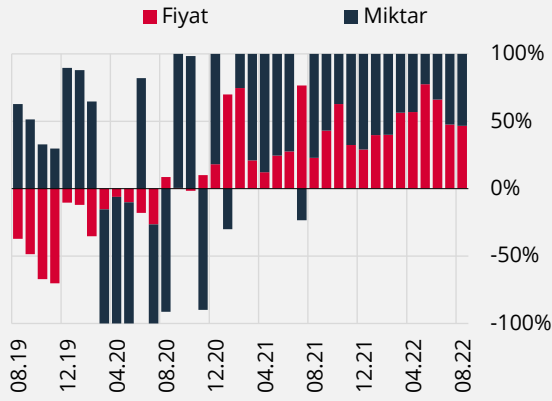
Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı, TÜİK.
* Eylül ayı geçici veridir. Noktalı çizgiler ilgili serinin salgın öncesi 10 yıl ortalamasıdır.

Grafik 2: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı* (Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, %)

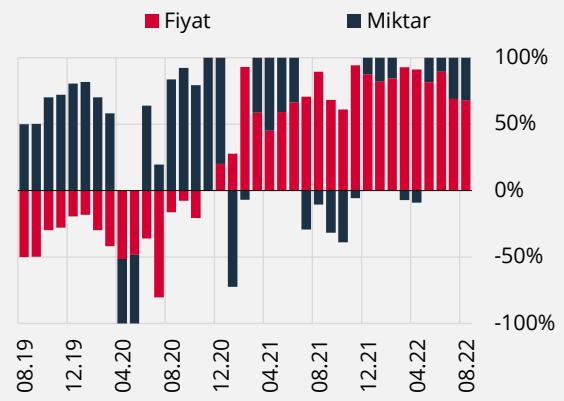

Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı, TÜİK.
* Eylül ayı geçici veridir. Noktalı çizgiler ilgili serinin salgın öncesi 10 yıl ortalamasıdır.

Salgın sonrası toparlanma sürecinde artan ve 2022 yılının ilk çeyreğindeki jeopolitik gelişmelerin de etkisiyle yüksek seviyelere ulaşan enerji ve diğer emtia fiyatları, ithalat fiyatlarını ihracat fiyatlarına göre daha belirgin artırmış ve dış ticaret hadlerinin azalmasına neden olmuştur. Son dönemde emtia fiyatları düşüş sergilese de görece yüksek seviyelerini korumuşlar ve dış ticaret hadlerindeki artış sınırlı kalmıştır. Dış ticaret hadlerinin düşük seviyelerde seyretmesi doğal olarak dış ticaret açığını yukarı (karşılama oranlarını aşağı) çekmekte ve reel taraftaki gelişmeleri gölgeleyebilmektedir. Bu çerçevede ihracat ve ithalat miktarlarındaki son dönem eğilimlerin incelenmesi ve dış ticaretteki reel görünümün anlaşılması önem arz etmektedir.

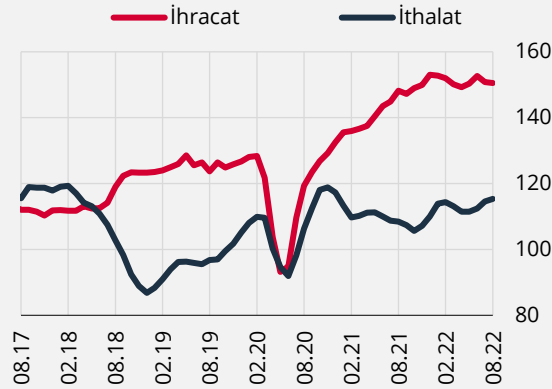
Grafik 3: İhracat Yıllık Değişimine Katkılar

Kaynak: TÜİK.

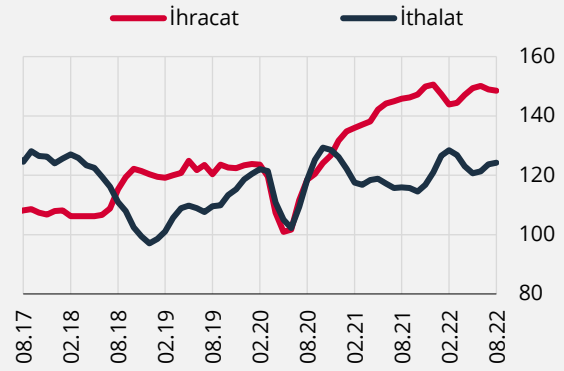
Grafik 4: İthalat Yıllık Değişimine Katkılar

Kaynak: TÜİK.

Grafik 3 ve 4, Türkiye'nin ihracat ve ithalatındaki yıllık değişimlerini ve bu değişimlerdeki fiyat ve miktar endekslerinin katkılarını göstermektedir. Salgın sonrası dönemde yüksek yıllık büyüme oranlarına ulaşan ihracat miktarının 2022 yılında uzun dönemli büyüme oranlarına yakınsamasıyla fiyat değişimlerinin katkısı görece artmaktadır. İhracattaki yıllık artışlar, daha çok miktardan kaynaklanırken ithalattaki artışlar ise daha çok fiyatlardaki değişimler tarafından sürüklenmektedir. İthalat miktarının katkısı son dönemde pozitif olmakla birlikte ithalatın yıllık büyümesinde fiyat katkılarının ağırlığı sürmektedir.

Grafik 5: İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri (Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, 2015=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

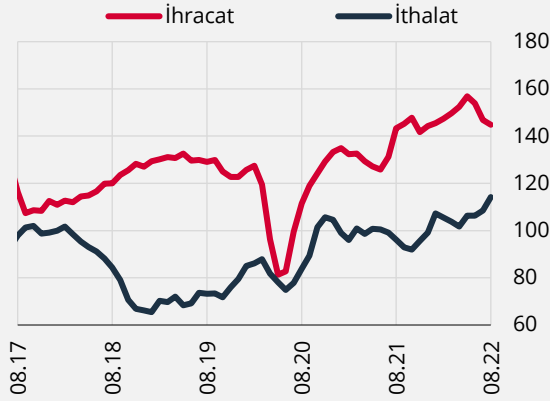
Grafik 6: Ara Malları İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri (Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, 2015=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Dış ticaretteki reel gelişmeler incelendiğinde, 2020 yılının son aylarında başlayan ve 2021 yılının sonuna kadar süren belirgin bir reel dengeleme sürecinin olduğu dikkat çekmektedir (Grafik 5). Bu dönemde ihracat miktar endeksi, güçlü yurt dışı talep, rekabetçi fiyat seviyeleri ve salgın sonrası değişen ticaret dinamiklerinin de etkisiyle kesintisiz bir yükseliş eğilimi sergilemiştir. Aynı dönemde ithalat miktar endeksinin düşen bir eğilim göstermesi, yapısal olarak ithal ikame eğiliminin kuvvetlenmesine ek olarak yurt içi talebin görece olarak daha çok yurt içinde üretilen ürünlerle veya kısmen stoklarla karşılanabileceğine işaret etmektedir. Salgından sonra normalleşme eğilimlerinin süreklilik kazandığı 2021 sonuyla birlikte ihracattaki miktarsal artış yerini ithalatta gözlemlendiği gibi yatay bir seyre bırakmıştır. Bununla birlikte ihracat miktarı Ağustos ayı itibarıyla 2021 Şubat ayına kıyasla yüzde 16, Ocak 2018'e göre yüzde 39 daha yüksektir.

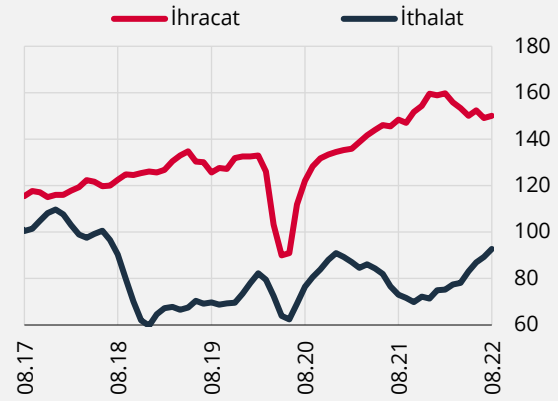
Salgın sonrası dönemde, ara malları dış ticaretinde toplam ihracat ve ithalat dengesine benzer bir yapı söz konusudur (Grafik 6). Bu kalemdede salgın sonrası başlayan reel dengelenme, 2021 yılının son aylarına kadar sürmesinin ardından ihracattaki ivme kaybı ve ithalattaki artışla son bulmaktadır. Sonraki aylarda ise reel ara malları ihracatı tekrar artışa, reel ithalatı ise düşüşe geçmekte ve dengelenme süreci yeniden başlamaktadır.

Grafik 7: Yatırım Malları İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri (Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, 2015=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

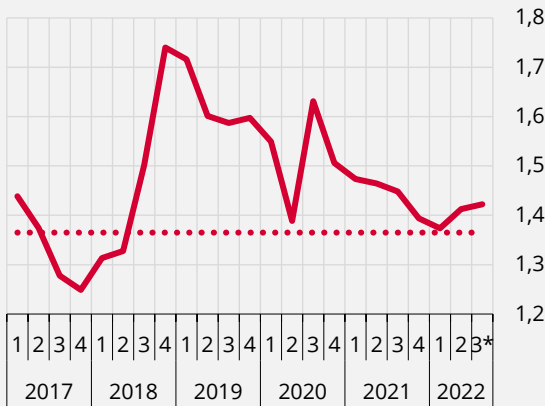
Grafik 8: Tüketim Malları İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri (Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış, 3 Aylık Hareketli Ortalama, 2015=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Yatırım malları ithalat miktarının makine ve teçhizat yatırımlarındaki artış eğilimiyle uyumlu olarak salgın sonrası dönemde iniş ve çıkışları gözlenmekle birlikte genel olarak artan bir patika izlediği, ihracat miktarının ise artan bir eğilim sergilediği ancak son dönemde küresel yatırım beklentilerine paralel olarak düştüğü görülmektedir (Grafik 7). Yatırım mallarında 2021 Haziran ayından sonraki dönemde reel dengelenme gözlenmekte ve 2022 yılı Haziran ayına kadar sürmektedir. Tüketim malları tarafında ise 2021 yılının sonuna kadar kesintisiz süren bir reel dengelenme dikkat çekmektedir (Grafik 8). Normalleşmenin yaygınlık kazandığı sonraki dönemlerde ihracat miktarının azalması ve ithalat miktarının artmasıyla süreç tersine dönmüş ve reel bozulma gözlenmiştir. Bununla birlikte tüketim malları ithalat miktarı 2018 yılına göre yüzde 21, ihracat miktarı ise yüzde 25 daha yukarıdadır.

Grafik 9: Altın Hariç İhracat/Altın ve Enerji Hariç Ara Malı İthalatı (Mevsimsellikten Arındırılmış)

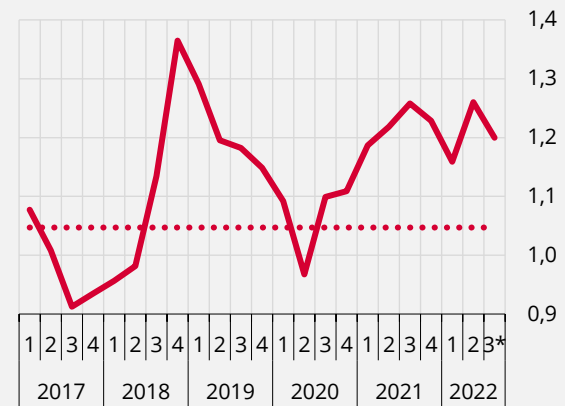

Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı, TÜİK.

* Eylül ayı geçisi veridir.

Noktalı çizgi ilgili serinin salgın öncesi 10 yılı ortalamasıdır.

Grafik 10: Altın Hariç İhracat/Altın ve Enerji Hariç Ara Malı İthalatı (Mevsimsellikten Arındırılmış Miktar Endeksi, 2015=1)

Kaynak: TCMB, Ticaret Bakanlığı, TÜİK.

* Temmuz-Ağustos ortalamasıdır.

Noktalı çizgi ilgili serinin salgın öncesi 7 yılı ortalamasıdır.

İhracatın firmaların ara girdileri için yapılan ithalata oranı 2020 yılı üçüncü çeyreğinden bu yana azalış göstererek salgın öncesindeki son on yıllık ortalamasına yaklaşmıştır. Bu azalışta, ara malı ithalat fiyatlarının yüksek seyretmesi etkili olmuştur (Grafik 9). Nitekim, fiyat etkileri dışlandığında, söz konusu oran salgın sonrası dönemde belirgin şekilde artmış ve 2022 yılı üçüncü çeyreğinde 1 değerinin üzerinde kalmayı sürdürmüştür (Grafik 10). Oransal olarak 2017'nin yaklaşık yüzde 20 üzerindedir. Bu artışta, firmaların ara girdi kullanımında yerli ürün kullanımının payının artmasının da etkisi olabileceği değerlendirilmektedir.